

**แนวทางการจัดทำกระบวนการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม
(สถาปัตยกรรม) เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองเก่าลำพูน แพร่ น่าน**
**Execution Guideline of Organization and Procedure Management
of Preserved Area of Cultural Heritages (Architecture) for Tourism in
Lamphun Phrae Nan Old town**

รับบทความ	15/09/2020
แก้ไขบทความ	22/12/2020
ยอมรับบทความ	22/12/2020

เกิดศักดิ์ เตชะกิจจกร เสฏฐวุฒิ บำรุงกุล ปิยะธิดา สายขุน
หน่วยปฏิบัติการวิจัยสถาปัตยกรรมเพื่อชุมชนสร้างสรรค์ ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Terdak Tachakitkachorn, Settawut Bamrungkul, Piyathida Saikhun
Architecture for Creative Community Research Unit, Department of Architecture,
Faculty of Architecture, Chulalongkorn University
terdsak@gmail.com, settawut.geog@gmail.com, piyathida.tg@gmail.com

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยเรื่องแนวทางการจัดทำโครงสร้างและกระบวนการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองเก่าลำพูน แพร่ น่าน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อเสนอต้นแบบลักษณะโครงสร้างองค์กรที่ดำเนินงานบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) 2) เพื่อเสนอต้นแบบขั้นตอนและกระบวนการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) การศึกษานี้ดำเนินการภายในพื้นที่เขตเมืองเก่าจังหวัดแพร่ น่าน และลำพูน โดยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่มุ่งเน้นการพัฒนาต้นแบบด้วยการบูรณาการข้อมูลโครงสร้างและกระบวนการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นชุมชนดั้งเดิม ร่วมกับการรับฟังความคิดเห็นของชุมชนดั้งเดิมภายใต้เงื่อนไขของกฎหมายในปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่าในปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายหรือข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ภายในเมืองเก่าหรือชุมชนดั้งเดิม โดยการบริหารจัดการส่วนใหญ่ต้องอาศัยกฎหมายหรือข้อกำหนดอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถบริหารงานได้อย่างชัดเจนและต่อเนื่องจึงมีความจำเป็นต้องจัดตั้งองค์กรส่วนกลางขึ้นเพื่อประสานงานระหว่างหน่วยงานและชุมชน โดยสามารถดำเนินการจัดตั้งองค์กรได้ 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) การใช้องค์กรหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่นเดิมที่มีอยู่แต่บูรณาการแผนการทำงานหรือเพิ่มกลุ่มการทำงานใหม่เข้าไป 2) การใช้องค์กรชุมชนประสานการทำงาน 3) การจัดตั้งองค์กรขึ้นใหม่ในรูปแบบเอกชนที่มีการกำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะด้าน องค์กรที่จัดทำควรประกอบด้วยตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคธุรกิจ ภาคการศึกษา และภาคประชาชน ขั้นตอนและกระบวนการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) สามารถแบ่งได้เป็น 2 ส่วนคือ 1) กระบวนการจัดทำเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) และ 2) กระบวนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) อย่างไรก็ตาม หน่วยงานการปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนควรจัดตั้งองค์กรดังกล่าว และดำเนินกิจกรรมตามแนวทางฯ ตามศักยภาพและจุดแข็งของแต่ละจังหวัดที่มีความแตกต่างกัน

คำสำคัญ: เขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) การบริหารจัดการ มรดกทางวัฒนธรรม เมืองเก่า ลำพูน

Abstract

Execution Guideline of Organization and Procedure Management of Preserved Area of Cultural Heritages (Architecture) for Tourism in Lamphun Phrae Nan old town aims 1) to create and develop organizational structure model 2) procedure in managing area of cultural heritages (architecture) for tourism in economic, social, and cultural aspects.

According to research, nowadays laws and regulations are not yet applied in managing the area of cultural heritages (architecture) in ancient town. As a consequence, the management within the area still lacks of efficiency. Therefore this research has made an agreement within the communities in order to effectively manage the area. We have proposed an organization to communicate between each sector and the communities. The organization consists of 3 types 1) remodel existed public sectors 2) utilize local organizations as communicators 3) founded a new private organization to serve specific tasks such as foundation and association. The organization should consist of people from the representatives of the government, business, education and the community it selves.

Procedure and management of preserved area of cultural heritages (architecture) consists of 2 parts: dividing and managing tourism. It is required to settle their selling points and their positions in the markets, preserve the community's scenery, remodel physical components and manage the budget and cost to suit the tourism activity in preserved area of cultural heritages (architecture). As a result, each community should establish their own organizations according to their strength and effectiveness in order to best serve their communities.

Keywords: *Preserved Area of Cultural Heritages (Architecture), Management, Cultural Heritage, Ancient Town, Lanna Region*

ที่มาและความสำคัญ

จากการบังคับใช้พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พุทธศักราช 2504 ที่มีการบังคับห้ามมิให้ผู้ใดซ่อมแซม แก้ไข เปลี่ยนแปลง รื้อถอน ต่อเติม ทำลาย โบราณสถาน หากไม่ได้รับอนุญาตจากอธิบดี ตามมาตรา 10 หมวดที่ 1 โบราณสถานนั้น ส่งผลให้ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมากระบวนการตัดสินใจในการบริหารจัดการพื้นที่และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ มีการดำเนินการในลักษณะที่เข้มงวดในมิติของการใช้งานอาคารและพื้นที่ แต่ไม่เอื้อประโยชน์ในมิติทางเศรษฐกิจให้กับเจ้าของอาคารในบริบทสังคมปัจจุบัน ส่งผลให้อาคารเก่าดั้งเดิมเริ่มสูญสลายและเปลี่ยนรูปแบบไป (Doruetai Kovathanakul, 2550, p.280) ในบริบทของสังคมปัจจุบัน พื้นที่อาคารเก่าดั้งเดิม หรือชุมชนดั้งเดิมไม่ได้มีคุณค่าเฉพาะทางวัฒนธรรมที่ประกอบด้วย คุณค่าเชิงอัตลักษณ์ คุณค่าเชิงศิลปะ และคุณค่าเชิงปริมาณเท่านั้น หากแต่ยังมีคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ คุณค่าทางด้านหน้าที่ใช้สอย คุณค่าเชิงการศึกษา คุณค่าเชิงสังคม และคุณค่าเชิงการเมือง (ชนิก เลิศชาญฤทธิ์, 2554, น.49) ด้วยเหตุนี้ในช่วงเวลาหลายทศวรรษที่ผ่านมา หลายประเทศทั่วโลกจึงเริ่มนำเอามรดกทางวัฒนธรรมและพื้นที่ชุมชนดั้งเดิมมาเป็นทรัพยากรสำคัญในการท่องเที่ยวควบคู่กับกระบวนการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนเมืองดั้งเดิม อย่างไรก็ตามการสนับสนุนการท่องเที่ยวภายในชุมชนเมืองดั้งเดิมควบคู่กับกระบวนการอนุรักษ์และฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนที่ต้องดำเนินการอย่างระมัดระวังและจำเป็นต้องมีกระบวนการบริหารจัดการที่ยั่งยืนเพื่อสืบทอดมรดกวัฒนธรรมให้แก่คนรุ่นหลัง (อิโคโมสไทย, 2557) ด้วยเหตุนี้การบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ชุมชนดั้งเดิมจึงเป็นกระบวนการสำคัญ กระบวนการหนึ่งที่ชุมชนดั้งเดิมควรมีการวางแผนเตรียมความพร้อมไว้ล่วงหน้า

สำหรับประเทศไทย ภายหลังกระแสธุรกิจที่เน้นการโหยหาอดีต (business of nostalgia) ได้รับความนิยม (ชนิก เลิศชาญฤทธิ์, 2554, น.42) ชุมชนดั้งเดิมภายในประเทศไทยหลายแห่งเริ่มทำการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนโดยใช้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นกลยุทธ์หลักในการฟื้นฟูและพัฒนาเชิงพื้นที่ อย่างไรก็ตามกระบวนการดังกล่าวกลับขาดระบบการจัดการการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ซึ่งมีลักษณะเฉพาะตัวและมีความซับซ้อน จึงส่งผลให้มรดกทางวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมภายในพื้นที่หลายแห่งที่เคยสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์และภูมิปัญญาในการดำรงชีวิตเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงและอยู่ในสภาพความเสี่ยงต่อการสูญหาย (Doruetai Kovathanakul, 2550, p.275) และส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนของพื้นที่ในฐานะแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

ในปัจจุบันกระบวนการบริหารจัดการชุมชนดั้งเดิมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทยนั้นยังไม่มีโครงสร้างและกระบวนการที่ชัดเจนมากนัก หน่วยงานหลายฝ่ายและกฎหมายที่ยังขาดความชัดเจนในการบริหารจัดการพื้นที่ ประกอบกับความซับซ้อนของการจัดการพื้นที่ซึ่งสัมพันธ์กับการพัฒนาเมือง จึงส่งผลให้การบริหารจัดการชุมชนดั้งเดิมเพื่อการพัฒนาเมืองและการอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรมเป็นประเด็นที่ซับซ้อน ขาดความชัดเจน และไม่เห็นผลเป็นรูปธรรมเมื่อเปรียบเทียบกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้เพื่อให้การบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) สามารถรองรับการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพจึงมีความจำเป็นต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบันเกี่ยวกับโครงสร้างและการบริหารจัดการพื้นที่ในปัจจุบัน เพื่อวิเคราะห์หากระบวนการและแนวทางการจัดการองค์ที่เหมาะสมในการบริหารจัดการพื้นที่และการท่องเที่ยวต่อไป ทั้งนี้ เพื่อให้ชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่นสามารถนำผลการศึกษาไปใช้ในการจัดการพื้นที่และมรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ให้เกิดคุณค่าทางเศรษฐกิจบนพื้นฐานของความยั่งยืนได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อเสนอต้นแบบลักษณะโครงสร้างองค์กรที่ดำเนินงานบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) เพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่กลุ่มจังหวัดล้านนา

2) เพื่อเสนอต้นแบบขั้นตอน และกระบวนการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) เพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่กลุ่มจังหวัดล้านนา

ขอบเขตการศึกษา

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

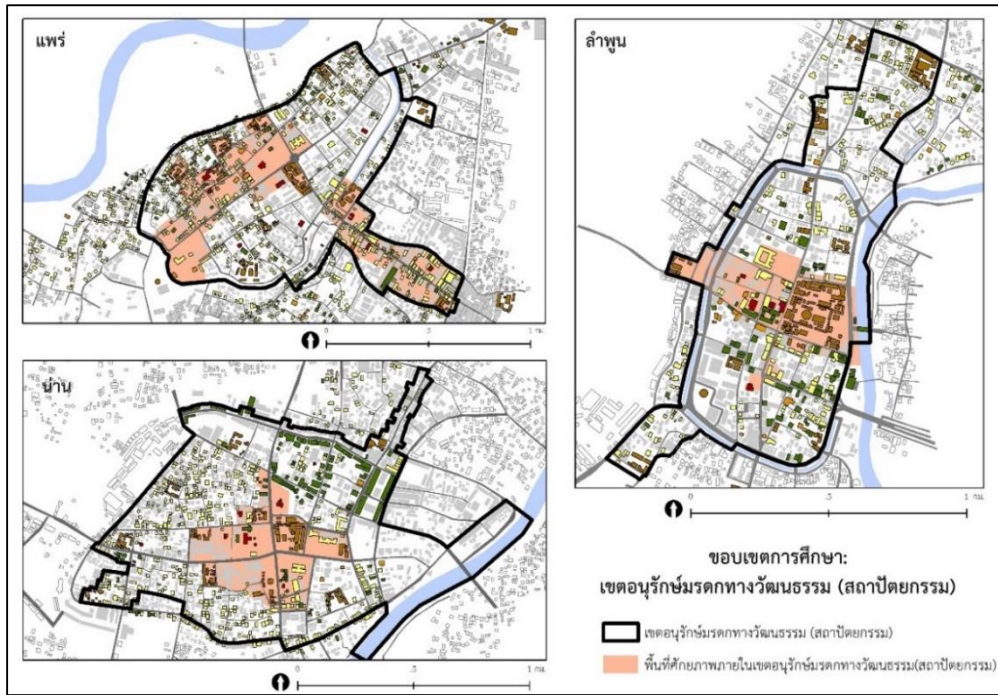
ในการศึกษาเพื่อจัดทำโครงสร้างและกระบวนการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) มีขอบเขตเนื้อหาที่ดำเนินการศึกษาการจัดตั้งโครงสร้างองค์กรประสานงานและกระบวนการบริหารจัดการพื้นที่เขตอนุรักษ์ฯ ที่ครอบคลุมเฉพาะในระดับย่านพื้นที่และจังหวัดเท่านั้น ไม่ครอบคลุมในระดับภาคและระดับประเทศ โดยลงพื้นที่ศึกษาในเขตชุมชนดั้งเดิมตามขอบเขตพื้นที่การศึกษาที่มีกระบวนการสำรวจและขึ้นทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) และการกำหนดขอบเขตฯ โดยชุมชน

ภาพ 1 แผนภาพแสดงขอบเขตการศึกษาการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ในระดับท้องถิ่น (ที่มา คณะวิจัย)

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

โครงการวิจัยนี้ใช้ขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าจำนวน 3 พื้นที่ ได้แก่ เมืองเก่าแพร่ พื้นที่เมืองเก่าน่าน และพื้นที่เมืองเก่าลำพูน ตามประกาศคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาเกาะรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า (โดยขอบเขตเมืองเก่าน่าน ประกาศเมื่อปีพ.ศ. 2549 ขอบเขตเมืองเก่าลำพูน ประกาศเมื่อปีพ.ศ. 2554 และขอบเขตเมืองเก่าแพร่ประกาศเมื่อปีพ.ศ. 2558) เป็นพื้นที่ในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ผล

ภาพ 2 แผนที่แสดงขอบเขตการศึกษา (ที่มา: คณะวิจัย)

3. ขอบเขตระยะเวลา

โครงการวิจัยนี้มีระยะเวลาในการดำเนินงานหนึ่งปี (พ.ศ. 2559 - 2560)

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

1. การทบทวนองค์ความรู้ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทั้งจากเอกสารขั้นต้นและเอกสารชั้นรอง ตลอดจนการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้สามารถแบ่งประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องและจำเป็นต้องทบทวนได้ดังต่อไปนี้

- แนวคิดเรื่องการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว
- แนวคิดเรื่องการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชนดั้งเดิมหรือพื้นที่เขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม)
- แนวคิดเรื่องกระบวนการอนุรักษ์ชุมชนดั้งเดิมหรือพื้นที่เขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม)
- แนวคิดเรื่องการกำหนดโครงสร้างและกระบวนการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นย่านชุมชนดั้งเดิมหรือพื้นที่เขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม)

2. การร่างข้อเสนอต้นแบบโครงสร้างและกระบวนการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์ฯ ในพื้นที่ กรณีศึกษา

- ศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันเกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในเขตอนุรักษ์ฯ
- ศึกษาและสังเคราะห์ต้นแบบโครงสร้าง บทบาท และการบริหารจัดการชุมชนดั้งเดิมที่ประสบความสำเร็จในด้านการจัดการการท่องเที่ยวในระดับต่าง ๆ จากประเทศไทยและต่างประเทศ
- ศึกษาและสังเคราะห์กฎหมาย ข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ภายในชุมชนดั้งเดิมที่มีมิติครอบคลุมถึงกฎหมายในการบริหารจัดการเมืองเก่าตามประกาศของสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และการพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ. 2546
- จัดทำร่างต้นแบบโครงสร้างและกระบวนการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์ฯ โดยสังเคราะห์ข้อมูลจากพื้นที่ต้นแบบชุมชนดั้งเดิมที่ประสบความสำเร็จ และกรอบของกฎหมายในปัจจุบัน

- สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 10 ท่านที่มีความเชี่ยวชาญหรือประสบการณ์เกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ชุมชนดั้งเดิม หรือการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมด้วยแบบสัมภาษณ์
- ปรับแก้ร่างต้นแบบโครงสร้างและกระบวนการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์ฯ ให้สอดคล้องกับความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ
- จัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อรับฟังความคิดเห็นของหน่วยงานของภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ตลอดจนกลุ่มของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายในชุมชน

สรุปผลการวิจัย

การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวเกิดผลลัพธ์ที่ดี เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นตัวกำหนดสำคัญที่จะทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว ดังนั้น การบำรุงรักษาและพัฒนาให้อยู่ในสภาพและคุณภาพที่ดีอยู่เสมอจะช่วยขยายระยะเวลาของวงจรชีวิตของแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละแห่งให้สามารถใช้ประโยชน์ในระยะยาวต่อไปได้ (ฉันทข วรรณถนอม, 2552, น.67) ทั้งนี้ ในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวนั้น ควรคำนึงถึงปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการท่องเที่ยวเพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ โดยปัจจัยพื้นฐานสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจ สิ่งอำนวยความสะดวก การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว การรักษาความปลอดภัย การตลาด และการบริหารนักท่องเที่ยว (กรมการท่องเที่ยว, [ม.ป.ป.], น.25)

อนึ่ง ในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวนั้นควรประกอบด้วยการบริหารจัดการ 4 ประเด็น ได้แก่

- 1) การจัดการด้านการตลาดและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
- 2) การวางแผนโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
- 3) การจัดโครงสร้างองค์กรและการจัดการ
- 4) การดำเนินการโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว (กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ และ ศรีนยา แสงลิ้มสุวรรณ, 2555, น.143)

นอกจากประเด็นที่กล่าวมาข้างต้น การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวยังต้องครอบคลุมถึงการบริหารจัดการด้านกายภาพ อันถือเป็นการบริหารจัดการพื้นที่ที่ทำหน้าที่สนับสนุนการดำเนินการของกิจการแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถใช้งานได้ อย่างเต็มประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยประกอบด้วยงานพื้นฐานด้านต่าง ๆ กล่าวคือ 1) การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก นักท่องเที่ยว 2) การจัดการงานภูมิสถาปัตยกรรม 3) การจัดงานบำรุงรักษาด้านสาธารณูปโภคและระบบประกอบอาคาร 4) การจัดการความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว 5) การจัดการสิ่งแวดล้อม 6) การวางแผนงบประมาณการจัดการด้านกายภาพ แหล่งท่องเที่ยว และ 7) การจัดการเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน (กรมการท่องเที่ยว และ ศูนย์ศึกษาการบริหารทรัพยากร กายภาพ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556, น.10)

ในส่วนแนวคิดสำคัญของการบริหารและจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้น คือการบริหารจัดการที่คำนึงถึง การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์สิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว เช่น วิถีชีวิต ความเชื่อ การแต่งกาย ภาษา อาหาร ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี สิ่งก่อสร้าง รวมถึงการบริหารจัดการสิ่งดึงดูดใจ สิ่งอำนวยความสะดวก การรักษาความปลอดภัย การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว การตลาด และนักท่องเที่ยว (กรมการท่องเที่ยว, [ม.ป.ป.], น.67) ทั้งนี้ ในการบริหารและจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมควรพิจารณาหมุมมองในระยะยาว และผนวกรวมมิติทางด้านรัฐศาสตร์ (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2013, p.16) อีกทั้งควรเป็นการบริหารจัดการที่ก่อให้เกิดผลกระทบในเชิงบวก และเกิดผลกระทบเชิงลบที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนเจ้าของวัฒนธรรมให้เหลือน้อยที่สุด (ICOMOS, 1999, p.3)

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและชุมชนดั้งเดิมนั้นมีความเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่าย การวางแผนเพื่อบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้จำเป็นต้องคำนึงถึงความต้องการที่แตกต่างของคนแต่ละกลุ่ม เพื่อลดความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้น

โดยเฉพาะระหว่างเจ้าของพื้นที่และนักท่องเที่ยว (Orbasli, 2000, p.161) โดยสามารถสรุปประเด็นสำคัญในการบริหารและจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหรือพื้นที่ชุมชนดั้งเดิม คือการสร้างสมดุลระหว่างความต้องการของนักท่องเที่ยวและความต้องการของชุมชนพื้นถิ่นในปัจจัยต่าง ๆ อันได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อม (ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัษฐิติ, 2552, น.135) โดยการจัดการและการพัฒนาซึ่งอิงบริบทของการท่องเที่ยวที่มากเกินไปหรือไม่ได้มาตรฐาน มักจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพ หรือการสูญเสียความงาม และคุณค่าของสถานที่จนนำไปสู่ผลกระทบต่อชุมชนในท้ายที่สุด การบริหารจัดการการท่องเที่ยวในเขตชุมชนดั้งเดิมจึงควรดำเนินการอย่างระมัดระวังและให้ความสำคัญอย่างเท่าเทียมระหว่างเจ้าของพื้นที่และนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามในปัจจุบันภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ยังไม่มีการกำหนดถึงแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนดั้งเดิมอย่างเป็นรูปธรรมนัก การบริหารจัดการพื้นที่ส่วนใหญ่ใช้การอ้างอิงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นต้นแบบในการดำเนินการ

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชนดั้งเดิมภายในท้องถิ่นที่ไม่มีหน่วยงานที่ดูแลเฉพาะ ส่งผลให้เกิดลักษณะการบริหารจัดการเป็นแบบร่วมระหว่างหน่วยงานหลายฝ่าย ตามบทบาทและหน้าที่ของหน่วยงาน โดยในบางกรณีมีการบูรณาการความร่วมมือกัน แต่ในบางครั้งก็เป็นลักษณะการดำเนินงานแบบแยกกัน ซึ่งส่งผลให้การทำงานเกิดความซ้ำซ้อนหรือไม่ได้ผลลัพธ์ที่ดีเท่าที่ควร โดยสามารถสรุปบทบาทของหน่วยงานส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) และการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในพื้นที่กรณีศึกษาจังหวัดลำพูน แพร่ น่าน ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ตารางสรุปการมีบทบาทของหน่วยงานส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ภายในพื้นที่กรณีศึกษาจังหวัดลำพูน แพร่ น่าน

หน่วยงาน	บทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม)	บทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยว
เทศบาลเมือง	☐	☐
สำนักงานจังหวัด	☐	☐
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย	☐	☐
องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน)	☐	☐
สภาองค์กรชุมชน	☐	☐
สภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสาขาประจำจังหวัด	☐	☐
เขตพัฒนาการท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนา	☐	☐
สำนักงานจัดการสิ่งแวดล้อมและศิลปกรรมและสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด	☐	
สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด	☐	
สภาวัฒนธรรมจังหวัด	☐	

สำนักศิลปากร	☐	
คณะกรรมการกองทุนเพื่อการอนุรักษ์ อาคารเก่าเมืองน่าน	☐	
สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัด		☐
หอการค้าจังหวัด		☐

ในด้านโครงสร้างองค์การบริหารแหล่งท่องเที่ยว ทั้งในส่วนของโครงสร้างทางการและโครงสร้างคณะกรรมการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้นจะพบว่าเป็นโครงสร้างการบริหารจัดการที่เน้นให้ความสำคัญในระดับมหภาคและตำแหน่งเชิงสถาบัน มากกว่าการบริหารจัดการโดยคนในชุมชน ซึ่งจากการยึดโยงโครงสร้างกับตำแหน่งเชิงสถาบันนั้นทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเกิดปัญหาในเรื่องของความต่อเนื่องด้านนโยบายและกิจกรรม และทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวภายในชุมชนดั้งเดิมขาดการสานต่อโครงการในระยะยาว ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าการจัดทำโครงสร้างการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) จึงมีความจำเป็นที่ต้องประกอบด้วยตัวแทนจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชนซึ่งอาจจะเป็นตัวแทนจากคณะกรรมการชุมชน หรือองค์กรพัฒนาชุมชนก็ได้ โดยแต่ละส่วนของโครงสร้างนั้นก็มีความบทบาทและหน้าที่แตกต่างกันไปตามพันธกิจของตนเอง

โดย “แนวทางการจัดทำกระบวนการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองเก่าลำพูน แพร่ น่าน” สามารถจำแนกผลการวิจัยได้เป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย 1) ต้นแบบลักษณะโครงสร้างองค์กรฯ 2) ต้นแบบขั้นตอนและกระบวนการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์ฯ 3) แนวทางการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์ฯ และ 4) ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

1. ต้นแบบลักษณะโครงสร้างองค์กรที่ดำเนินงานบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) เพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในพื้นที่กลุ่มจังหวัดล้านนา

ลักษณะโครงสร้างองค์กรประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 อย่าง ได้แก่ 1) รูปแบบองค์กร 2) โครงสร้างการบริหารงานขององค์กร และ 3) บทบาทหน้าที่และการดำเนินงานขององค์กร ทั้งนี้ ต้นแบบลักษณะโครงสร้างองค์กร เป็นต้นแบบที่มีความยืดหยุ่น สามารถเลือกประเด็นหรือรูปแบบที่สอดคล้องกับพื้นที่ได้

1.1 รูปแบบองค์กรฯ

ในการรวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งองค์กรสำหรับบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) เพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในพื้นที่กลุ่มจังหวัดล้านนานั้น มีความจำเป็นต้องพิจารณาถึงสถานการณ์และบทบาทของหน่วยงานที่ดำเนินการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ปัจจุบัน โดยอาจเป็นองค์กรที่มีส่วนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในพื้นที่อยู่แล้ว หรือเป็นองค์กรใหม่ก็ได้ สามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภท คือ

ประเภทที่ 1 การใช้องค์กรหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่นเดิมที่มีอยู่แต่บูรณาการแผนการทำงานหรือเพิ่มกลุ่มการทำงานใหม่เข้าไปภายในองค์กรดังกล่าวเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้เฉพาะทางมากยิ่งขึ้น เช่น เทศบาลเมืองแพร่ เป็นต้น

ประเภทที่ 2 การใช้องค์กรชุมชนเป็นองค์กรในการประสานการทำงาน เช่น ชุมชนภายในเมืองเก่าลำพูน เป็นต้น

ประเภทที่ 3 การจัดตั้งองค์กรขึ้นใหม่ในรูปแบบเอกชนที่มีการกำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะด้าน เช่น มูลนิธิ วิสาหกิจชุมชน สมาคม เป็นต้น

1.2 โครงสร้างการบริหารงานขององค์กรฯ

องค์กรที่พัฒนาขึ้นนั้นควรมีโครงสร้างการบริหารงานองค์กรที่ใกล้เคียงกัน โดยองค์กรที่จัดตั้งขึ้นควรมีจำนวนผู้ดำเนินการประมาณ 10 - 12 คน และประกอบด้วยตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคธุรกิจ ภาคการศึกษา และภาค

ประชาชน ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน โครงสร้างการบริหารงานขององค์กรประกอบด้วยกลุ่มบุคคล 5 ส่วน ได้แก่ กลุ่มที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ ประธานองค์กร รองประธานองค์กร คณะกรรมการ และคณะอนุกรรมการ ทั้งนี้ กลุ่มบุคคลทั้ง 5 ส่วนจะทำหน้าที่แตกต่างกัน กล่าวคือ

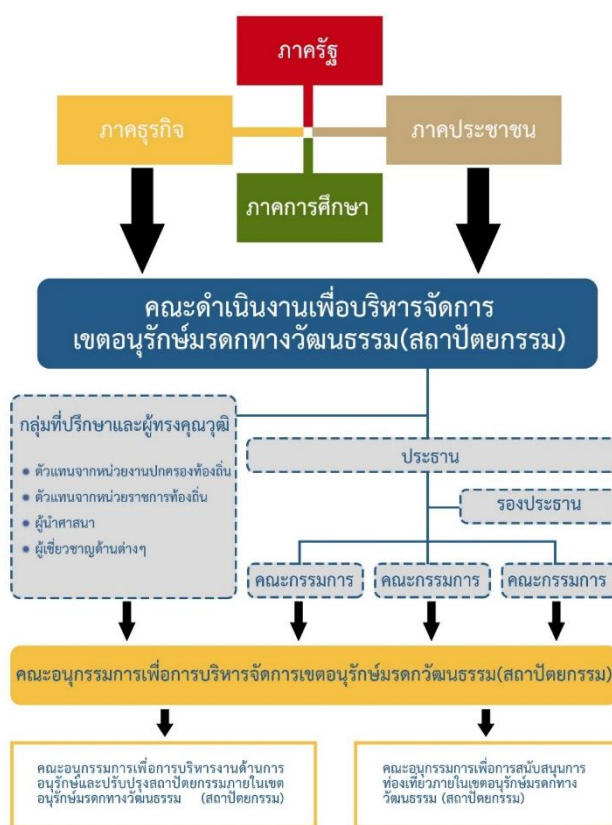
(1) กลุ่มที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่คณะทำงานและคณะอนุกรรมการตามความเชี่ยวชาญของตน โดยกลุ่มที่ปรึกษาควรประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ได้แก่ สถาปัตยกรรมและการวางผัง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การจัดการธุรกิจและการท่องเที่ยว เป็นต้น

(2) ประธานองค์กร ทำหน้าที่ ควบคุมและติดตามการทำงานขององค์กร และเป็นตัวแทนขององค์กรในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

(3) รองประธานองค์กร ทำหน้าที่ช่วยเหลือการทำงานของประธานองค์กร

(4) คณะกรรมการ ทำหน้าที่ขับเคลื่อนกิจกรรมการทำงานต่าง ๆ ขององค์กร

(5) คณะอนุกรรมการ ทำหน้าที่เพื่อดำเนินกิจกรรมเฉพาะตามวัตถุประสงค์ที่จัดตั้งขึ้น โดยประกอบไปด้วยคณะอนุกรรมการเพื่อการบริหารงานด้านการอนุรักษ์และปรับปรุงสถาปัตยกรรมภายในเขตนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) และคณะอนุกรรมการเพื่อการสนับสนุนการท่องเที่ยวภายในเขตนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม)

ภาพ 3 แผนภาพแสดงโครงสร้างการบริหารงานองค์กรฯ

1.3 บทบาทและหน้าที่การดำเนินงาน

บทบาทและหน้าที่การดำเนินงานขององค์กรสามารถจำแนกได้เป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 บทบาทและหน้าที่การดำเนินงานขององค์กร และส่วนที่ 2 บทบาทและหน้าที่โดยตำแหน่ง โดยบทบาทและหน้าที่การดำเนินงานขององค์กร ได้แก่

- กำหนดวัตถุประสงค์ แผน และแนวทางการพัฒนาเขตนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ภายในพื้นที่รับผิดชอบ เพื่อรองรับการท่องเที่ยว

- จัดทำแผนพัฒนาพื้นที่รายปีในลักษณะบูรณาการการทำงาน เพื่อเสนอของบประมาณสนับสนุนสำหรับพัฒนาการท่องเที่ยวภายในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม)
 - แต่งตั้งคณะกรรมการและติดตามผลการดำเนินงานของคณะกรรมการ
 - เสนอมาตรการ แนวทาง และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวภายในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม)
 - ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการอนุรักษ์และการพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการท่องเที่ยวภายในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม)
 - ประสานงานและความร่วมมือด้านวิชาการและด้านเศรษฐกิจ เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์และการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม)
 - จัดทำเอกสารทางการเงินของคณะดำเนินงาน
 - จัดทำแผน และหาทุนหรือทรัพยากรสนับสนุนการดำเนินงานและกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม)
 - ประชาสัมพันธ์ข้อมูล ข่าวสารให้แก่ชุมชนและหน่วยงานในท้องถิ่นทราบ
 - ประสานงานและความร่วมมือด้านนโยบายระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายในท้องถิ่นตามความเหมาะสม
 - ติดตาม ประเมินผล และจัดรายงานการดำเนินงานประจำปี
- สำหรับบทบาทและหน้าที่การดำเนินโดยตำแหน่งนั้น สามารถสรุปได้ดังรายละเอียดต่อไปนี้
- 1) *กลุ่มที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ* ทำหน้าที่ ให้คำปรึกษาตามความเชี่ยวชาญแก่คณะทำงานและชุมชน
 - 2) *ประธาน* ทำหน้าที่ วางแผน และแนวทางการทำงานภายในองค์กร ควบคุมและติดตามการทำงานของคณะกรรมการและคณะกรรมการ ประสานงานและปฏิบัติหน้าที่ในฐานะตัวแทนขององค์กร ส่งเสริมการทำงานเพื่อสนับสนุนการอนุรักษ์และการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในเขตอนุรักษ์ฯ
 - 3) *รองประธาน* ทำหน้าที่ ช่วยเหลือการดำเนินงานของประธาน และปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย
 - 4) *คณะกรรมการ* ทำหน้าที่ จัดทำพัฒนาพื้นที่รายปีตามวัตถุประสงค์และพันธกิจ จัดหางบประมาณและบริหารจัดการการเงิน จัดตั้งคณะกรรมการและติดตามความก้าวหน้าการทำงานของคณะกรรมการ เสนอมาตรการ แนวทาง และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวภายในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ประสานงานและความร่วมมือด้านวิชาการและด้านเศรษฐกิจ เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์และการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในเขตอนุรักษ์ฯ
 - 5) *คณะกรรมการเพื่อการบริหารงานด้านการอนุรักษ์และปรับปรุงสถาปัตยกรรมภายในเขตอนุรักษ์ฯ* ทำหน้าที่ ศึกษาฐานข้อมูลและคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมในมิติต่าง ๆ กำหนดขอบเขตการอนุรักษ์ฯ ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการอนุรักษ์และปรับปรุงมรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวแก่ชุมชนหรือผู้มีความสนใจ จัดทำแผนการพัฒนาสถาปัตยกรรมและผังพื้นที่เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว
 - 6) *คณะกรรมการเพื่อการสนับสนุนการท่องเที่ยวภายในเขตอนุรักษ์ฯ* ทำหน้าที่ ศึกษาสถานการณ์ทางการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ในปัจจุบัน กำหนดตำแหน่งทางการตลาดและวางแผนกลยุทธ์ทางการตลาดให้กับเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) และวางแผนสนับสนุนทางการท่องเที่ยวภายในเขตอนุรักษ์ฯ

2. ต้นแบบขั้นตอนและกระบวนการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) เพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่กลุ่มจังหวัดล้านนา

การจัดทำเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) เป็นการดำเนินการและข้อตกลงภายในชุมชนหรือพื้นที่เท่านั้น เนื่องด้วยในปัจจุบันแม้จะเริ่มมีความตื่นตัวและการให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์พื้นที่แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นชุมชน แต่ก็ยังไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชน หรือการจัดทำเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม)

อย่างเป็นทางการ ทั้งนี้ ในอนาคตเพื่อให้การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ตลอดจนชุมชนดั้งเดิมสามารถขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง และมรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ภายในชุมชนดั้งเดิมได้รับการขึ้นทะเบียนอย่างเป็นทางการจากหน่วยงานของภาครัฐ เพื่อรับการช่วยเหลือและสนับสนุนบนพื้นฐานของการอนุรักษ์จึงมีความเป็นอยู่ที่ยั่งยืนที่จะต้องดำเนินการจัดทำกฎหมายและข้อกำหนดเกี่ยวกับการกำหนดขอบเขตของเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) และการขึ้นทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ภายในพื้นที่ โดยภายหลังจากมีการจัดทำกฎหมายและข้อกำหนดดังกล่าวจะทำให้เขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) มี 2 ระดับกล่าวคือเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ระดับท้องถิ่น ที่คนภายในท้องถิ่นเห็นว่ามีสำคัญและร่วมกันบริหารจัดการและเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ระดับชาติที่ได้รับการขึ้นทะเบียนและกำหนดจากองค์กรส่วนกลางเพื่อรับการสนับสนุนด้านต่าง ๆ จากองค์กรส่วนกลาง สำหรับการดำเนินการวิจัยครั้งนี้จะกล่าวเฉพาะขั้นตอนและกระบวนการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ในระดับท้องถิ่นเท่านั้น

กระบวนการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายหลังการจัดตั้งองค์กรและกลุ่มบุคคลขึ้นมาบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) โดยในกระบวนการบริหารจัดการนั้นสามารถจำแนกได้เป็น 2 ส่วนคือ

กระบวนการที่ 1 กระบวนการจัดทำเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม)

เนื่องจากในปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายหรือข้อบังคับที่รองรับเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) โดยตรงในการจัดทำเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) จึงมีลักษณะการประกาศเพื่อขอความร่วมมือและดำเนินการภายในท้องถิ่นกระบวนการจัดทำเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) เป็นกระบวนการเริ่มต้นของการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดขอบเขตพื้นที่ที่จะทำการอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อรองรับการท่องเที่ยวภายในชุมชนดั้งเดิม ซึ่งพิจารณาจากความหนาแน่นและลักษณะการกระจุกตัวของกลุ่มมรดกทางสถาปัตยกรรมภายในพื้นที่ ทั้งนี้ ในการกำหนดขอบเขตพื้นที่นั้นจะจำแนกออกเป็น 2 ลักษณะคือ พื้นที่เขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) และพื้นที่ศักยภาพของเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) โดยในการกำหนดขอบเขตนั้นต้องดำเนินการกำหนดเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ก่อน แล้วจึงกำหนดพื้นที่ศักยภาพของเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม)

กระบวนการจัดทำเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ การคัดเลือกย่านพื้นที่เป้าหมาย การจัดเก็บฐานข้อมูลองค์ประกอบทางกายภาพและมรดกทางวัฒนธรรมภายในพื้นที่ การกำหนดขอบเขตพื้นที่ และการชี้แจงขอบเขตของเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ในส่วนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในเขตอนุรักษ์ฯ

กระบวนการที่ 2 กระบวนการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม)

เป็นกระบวนการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชุมชน/พื้นที่สามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ได้อย่างเป็นระบบ โดยประกอบด้วยงานสำคัญ 4 งาน ได้แก่

(1) งานหาจุดเด่นและวางตำแหน่งทางการตลาดโดยการบูรณาการการทำงานระหว่างคณะกรรมการ

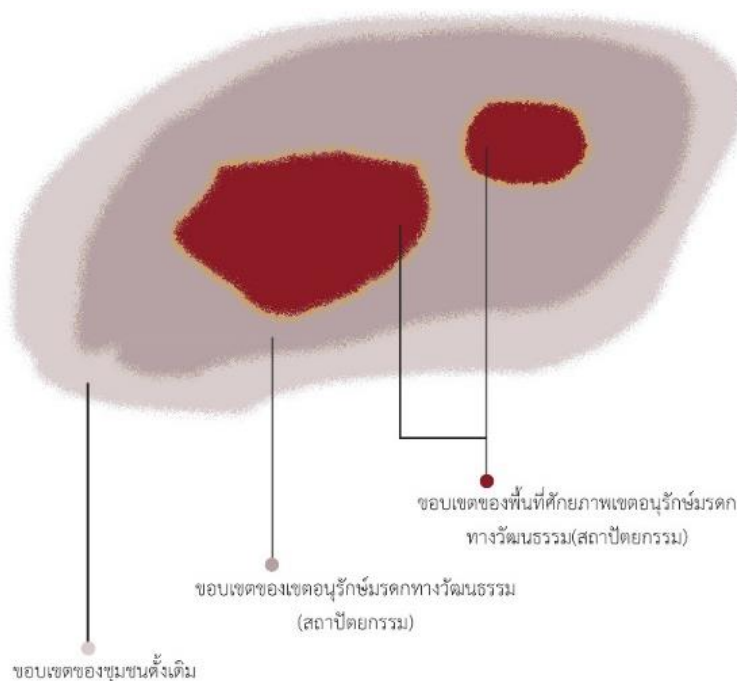
(2) งานอนุรักษ์ภูมิทัศน์เมืองและการปรับปรุงองค์ประกอบทางกายภาพเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยคณะกรรมการเพื่อการบริหารงานด้านการอนุรักษ์และปรับปรุงสถาปัตยกรรมภายในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) มีเป้าหมาย ได้แก่ การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมภายในท้องถิ่นและสภาพภูมิทัศน์ของชุมชนดั้งเดิม และการพัฒนาองค์ประกอบทางกายภาพและพื้นที่สาธารณะเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวภายในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม)

(3) งานส่งเสริมการจัดการการท่องเที่ยวภายในเขตนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) โดย คณะอนุกรรมการเพื่อการสนับสนุนการท่องเที่ยวภายในเขตนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) มีเป้าหมาย ได้แก่ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในภาพรวม การพัฒนาด้านการตลาด และการพัฒนาด้านบุคลากร เช่น บุคลากรเพื่อรองรับการสื่อ ความหมาย หรือการเตรียมพร้อมชุมชนเพื่อต้อนรับการท่องเที่ยว เป็นต้น

(4) งานบริหารจัดการงบประมาณและทุน โดยคณะกรรมการหลัก เป็นกระบวนการบริหารจัดการงบประมาณและ การให้ความช่วยเหลือแก่เจ้าของมรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) หรือชุมชนในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 3 ประเด็น ได้แก่ (1) วิธีการสรรหางบประมาณ (2) วิธีการบริหารงบประมาณ และ (3) วิธีการให้ความช่วยเหลือ

ภาพ 4 แผนภาพแสดงกระบวนการบริหารจัดการเขตนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม)ในระดับท้องถิ่น

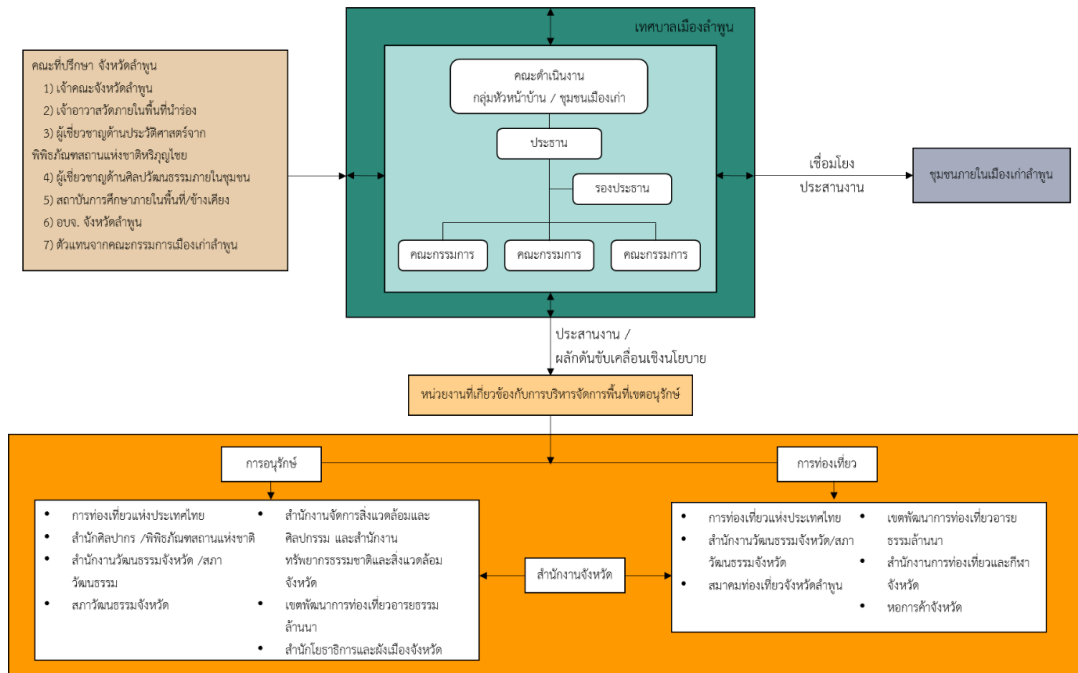

ภาพ 5 แผนภาพแสดงแนวคิดเกี่ยวกับขอบเขตของเขตนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) และพื้นที่ศักยภาพ (ที่มา: คณะนักวิจัย)

3. แนวทางการบริหารจัดการเขตนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม)

3.1. แนวทางการบริหารจัดการเขตนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ภายในจังหวัดลำพูน

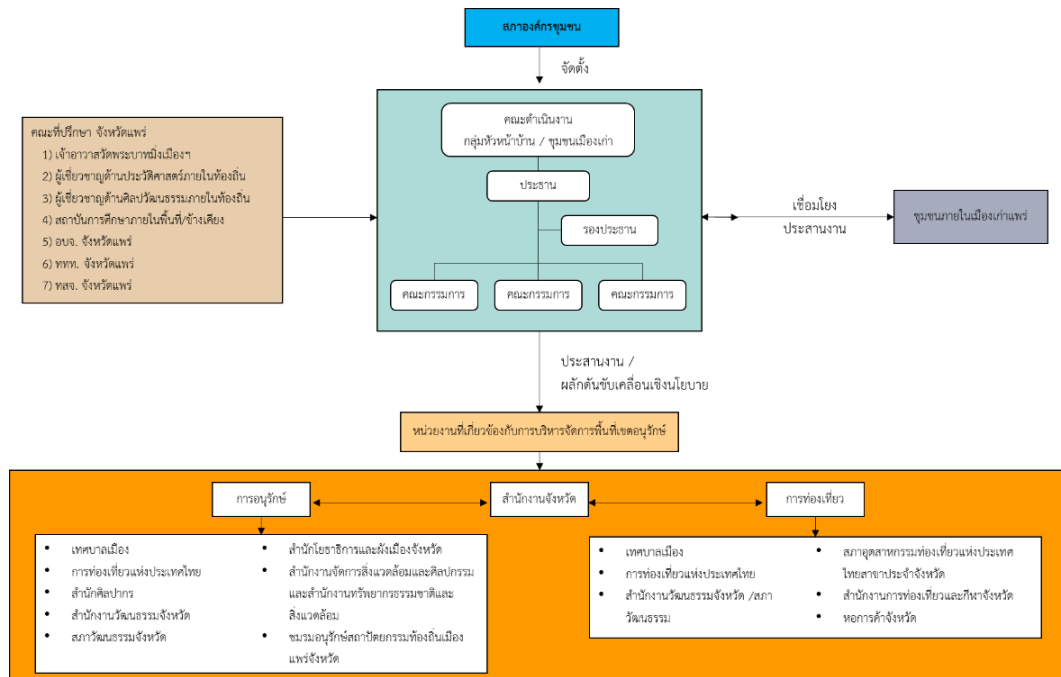
เทศบาลเมืองลำพูนควรร่วมมือกับชุมชนภายในเขตนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) จัดทำกลุ่มชุมชนที่มีความสนใจด้านการท่องเที่ยวภายในเขตนุรักษ์ฯ ขึ้นโดยเฉพาะเพื่อเป็นบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) โดยองค์กรที่จัดตั้งขึ้นอาจเป็น องค์กรที่อยู่ภายใต้การดูแลของชุมชนภายใต้การสนับสนุนของภาครัฐหรือมีเทศบาลลำพูน และวัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหารเป็นหน่วยงานที่ปรึกษา

ภาพ 6 แผนภาพสรุปรูปแบบองค์กรเพื่อบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) จ.ลำพูน (ที่มา: คณะนักวิจัย)

3.2 แนวทางการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ภายในจังหวัดแพร่

ในการจัดทำองค์กรเพื่อบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมควรมีการจัดตั้งกลุ่มองค์กรกลางหรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนขึ้น โดยอาศัยจุดแข็งของพื้นที่ที่มีพลังความร่วมมือของคนภายในท้องถิ่นมาเป็นกลุ่มคนในการขับเคลื่อนและประสานงาน ซึ่งกลุ่มที่เป็นกลุ่มกลางอาจมาจากสภาองค์กรชุมชน หรือการบูรณาการความร่วมมือกันระหว่างสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งดูแลเมืองเก่าโดยตรง และเทศบาลซึ่งมีหน้าที่บริหารจัดการชุมชนภายในพื้นที่เมืองเก่าแพร่

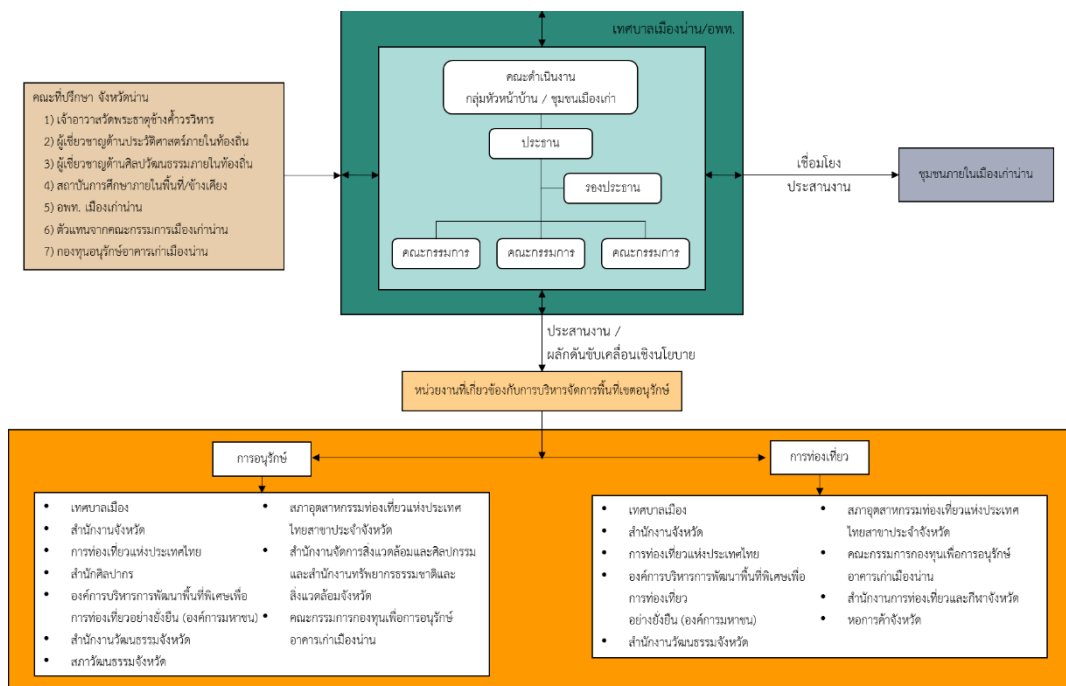
ภาพ 7 แผนภาพแสดงตัวอย่างโครงสร้างองค์กรเพื่อการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) จ.แพร่ (ที่มา: คณะนักวิจัย)

3.3 แนวทางการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ภายในจังหวัดน่าน

จากความชัดเจนในบทบาทการดำเนินงานของพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พื้นที่พิเศษเมืองเก่าม่าน เทศบาลเมืองน่าน และลักษณะพิเศษของพื้นที่ที่มีกองทุนเพื่อการอนุรักษ์อาคารเก่าเมืองน่านตั้งอยู่ ทำให้แนวทางในการจัดตั้งองค์กรเพื่อการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) อาจเป็นได้ 2 กรณี กล่าวคือ

(1) บูรณาการแผนการดำเนินงานร่วมกับกองทุนเพื่อการอนุรักษ์อาคารเก่าเมืองน่าน ซึ่งมีวัตถุประสงค์การจัดตั้ง คล้ายคลึงกับการดำเนินงาน

(2) การจัดตั้งองค์กรชุมชนภายในเขตพื้นที่ขึ้นโดยได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐโดยอาจให้เทศบาลหรือองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พื้นที่พิเศษเมืองเก่าม่าน เป็นหน่วยงานดูแล

ภาพ 8 แผนภาพแสดงตัวอย่างโครงสร้างองค์กรเพื่อการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) จ.น่าน (ที่มา: คณะนักวิจัย)

4. ข้อเสนอแนะ

จากช่องว่างทางกฎหมายที่ยังไม่ครอบคลุมการบริหารจัดการชุมชนดั้งเดิม หรือชุมชนเก่า ตลอดจนมรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ที่ทรงคุณค่า ส่งผลให้การบริหารจัดการชุมชนดั้งเดิมและมรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ เนื่องด้วยต้องอาศัยข้อกำหนดหรือกฎหมายฉบับอื่น ๆ ในการบริหารจัดการ ซึ่งส่งผลให้มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) เริ่มสูญสลายหรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบจากเดิม และส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์เมืองอย่างมาก เพื่อให้กระบวนการบริหารจัดการเขตอนุรักษ์ฯ ทั้งในมิติของการอนุรักษ์และการส่งเสริมสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภาครัฐควรมีการกำหนดกฎหมายเพื่อการบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) โดยกฎหมายที่กำหนดขึ้นควรเป็นกฎหมายที่ครอบคลุมในมิติของการป้องกัน และการเอื้อประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้แก่เจ้าของมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่การสร้างความต้องการในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมดังกล่าว ทั้งนี้ กฎหมายหรือข้อบังคับดังกล่าวควรเป็นกฎหมายที่ดำเนินการตั้งแต่ในระดับชุมชนท้องถิ่น จนถึงระดับประเทศ เพื่อให้เกิดการรองรับและขึ้นทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) ภายในเขตอนุรักษ์ฯ อย่างเป็นทางการ และมีการสนับสนุนการอนุรักษ์และการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

อนึ่ง เพื่อให้เกิดการบูรณาการภายในพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรม ในการปรับปรุงโครงสร้างการบริหารจัดการพื้นที่ฯ นั้น หน่วยงานส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะเทศบาลเมือง ซึ่งมีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับชุมชนควรส่งเสริมให้เกิดการรวมกันของคนภายในชุมชนเพื่อวางแผน ประสานงาน และบริหารจัดการการท่องเที่ยว ตลอดจนการอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรมภายในพื้นที่ ภายใต้การดูแลของเทศบาลฯ และหน่วยงานที่มีบทบาทเกี่ยวข้องของแต่ละท้องถิ่น โดยหน่วยงานส่วนท้องถิ่นอาจพิจารณาใช้กลุ่มองค์กรชุมชนเดิมในการขับเคลื่อนภารกิจดังกล่าว สำหรับจังหวัดที่มีความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน หากยังไม่มียังมีองค์กรชุมชนที่ชัดเจน อาจดำเนินการพิจารณาโดยการร่วมกลุ่มของชุมชนขนาดเล็กที่มีความโดดเด่นทางสถาปัตยกรรมและมรดกทางวัฒนธรรมก่อน

นอกจากนี้ เนื่องด้วยมรดกทางสถาปัตยกรรมเป็นสมบัติส่วนบุคคลที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ และการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ถูกต้องเพียงบางส่วนก็อาจส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์เมืองอย่างรุนแรง องค์กรหรือภาครัฐที่ดำเนินการบริหารจัดการควรคำนึงถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและการสร้างความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของมรดกทางสถาปัตยกรรมในท้องถิ่นด้วยวิธีการต่าง ๆ อย่างไรก็ตามกระบวนการดังกล่าวมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป องค์กรหรือภาครัฐที่ดำเนินการจึงควรประสานงานอย่างต่อเนื่องและติดตามอย่างใกล้ชิด โดยระหว่างการส่งเสริมการขับเคลื่อนดังกล่าว องค์กรหรือภาครัฐควรดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามภารกิจของตนเองภายใต้แนวคิดในการพัฒนาที่กำหนดขึ้นร่วมกัน ซึ่งองค์กรหรือหน่วยงานท้องถิ่นควรเร่งดำเนินการจัดทำและชี้แจงเขตอนุรักษ์ฯ ให้แล้วเสร็จเป็นอันดับแรก เพื่อจะได้ดำเนินการวางแผนและกำหนดจุดเด่นของพื้นที่ที่ใช้เป็นหลักในการพัฒนาร่วมกัน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณหน่วยวิจัยสถาปัตยกรรมเพื่อชุมชนสร้างสรรค์ ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ที่ให้การสนับสนุนการทำวิจัยครั้งนี้

บรรณานุกรม

- กรมการท่องเที่ยว. [ม.ป.ป.]. *แนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทางประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: กรมการท่องเที่ยว.
- กรมการท่องเที่ยว และ ศูนย์ศึกษาการบริหารทรัพยากรกายภาพ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2556). *คู่มือการจัดการแหล่งท่องเที่ยว: สิ่งอำนวยความสะดวกและองค์ประกอบทางกายภาพ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กาญจนา แสงลัมสุวรรณ และ ศรีธยา แสงลัมสุวรรณ. (2555). การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน. *วารสารนักบริหาร*, 32, 139-146.
- ฉันทซ์ วรรณณอม. (2552). *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: สามลดา.
- Doruetai Kovathanakul. (2550). The comparative of cultural heritage management of Nan city and Luang Prabang : Sustainable tourism perspective. ใน รัตมี รัตนไชยานนท์, บรรณาธิการ. *การอนุรักษ์และพัฒนา มรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างยั่งยืนในแนวทางบูรณาการข้ามศาสตร์*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ธนิช เลิศชาญฤทธิ. (2554). *การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ปิ่นรัชฎ์ กาญจนะจิติ. (2552). *การอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อีโคโมสไทย. (2557). กฎบัตรประเทศไทยว่าด้วยการบริหารจัดการแหล่งมรดกวัฒนธรรม. *จุลสารอีโคโมสไทย*, 26-27, 3.

Orbasli, Aylin. (2000). *Tourists in historic towns: Urban conservation and heritage management*. London: E & FN Spon.

The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2013). *Resource manual: Managing cultural world heritage*. Paris: Fontenoy.